

Ska Sverige ha lika många fångar som diktaturstater?

DEBATT En grupp experter och forskare knutna till *Tidskrift för Kriminalvård* har gjort en grundlig genomgång av Tidöregeringens kriminalpolitik och konsekvenserna för rättssamhället. De menar att även Socialdemokraterna med tiden alltmer kommit att använda samma retorik och förespråka liknande åtgärder. Gruppens kritik är förödande och de anser att fakta behöver ligga till grund för den kriminalpolitik som förs. Här är en sammanfattning av deras genomgång.

Regeringens kriminalpolitik leder inte till minskad kriminalitet men medför stora kostnader

Regeringens kriminalpolitik innebär ett paradigmskifte i svensk politik. Paradigmskiftet består i den starka attacken på rättssäkerheten och traditionella svenska rättsprinciper samt att repressionen i hög grad riktas mot barn och unga.

Konsekvenserna av Tidöavtalets förslag och lagstiftning är mycket omfattande. Regeringen genomför och har lanserat minst ett tjugotal reformer, alla med innebörden av straffskärpningar, tvångsåtgärder och inskränkningar. "Förebyggande åtgärder" nämns möjligen, men innebär oftast inget annat än ökad repression.

Brottsligheten i Sverige har inte ökat

Är kraftigt ökad brottslighet motiv för att trefaldiga antalet fängelseplatser? Nej. Den totala brottsligheten ökar inte i Sverige. Ungdomsbrottsligheten har minskat successivt sedan 1980-talet. Den allmänna våldsbrottsligheten har minskat. Antalet mord och dråp är lägre än 1990. **Men det dödliga våldet inom gängbrottsligheten ökar** och skjutningar och sprängningar drabbar allmänheten. Ungdomar hotas eller lockas att utföra dödligt våld.

Strängare fängelsestraff är inte effektivt

- Gängrelaterad brottslighet styrs av helt andra faktorer än strängare straff.
- Fängelse ökar risken för återfall.
- Längre fängelsestraff ger inte högre avskräckningseffekt än kortare.
- Att oskadliggöra gängkriminella genom att frihetsberöva dem är inte effektivt då, enligt polisens skattningar, de gängkriminella uppgår till minst 12 000. Det står alltså många i kö för att ta de fängslades positioner.
- USA har femfaldigat sin fängelsepopulation men utvecklingen av det dödliga våldet har inte minskat.

Unga bör inte straffas lika hårt som vuxna

Enligt regeringspolitiken ska barn och vuxna dömas lika strängt även om barnen inte är färdigutvecklade, kan bedöma konsekvenser av sina handlingar och motverka sin impulsivitet. Vår analys lyfter fram:

- Isolering i häkte och fängelse ger barn psykiska skador och en risk att utveckla en kriminell identitet.
- Frågan om barns ansvarighet, mognad och förmåga till konsekvensbedömningar är central i straffrätten. Den lämnas därhän i Tidöavtalet.
- Forskningen visar tydligt att en sänkt straffmyndighetsålder får negativa effekter på risken för återfall i brott.
- En sänkt straffmyndighetsålder skulle bryta mot det som gäller i Norden i övrigt.

Konsekvenser för fängelser och kriminalvård

- Redan idag har Tidöpolitiken starkt påverkat Kriminalvården. Överbeläggningen är stor, med en

beläggningsgrad på 120% (2023). Möjligheten till behandling på fängelserna minskar kraftigt. Utrymmen och resurser går till celler och säkerhet. Behandlingsprogram läggs ned. Ambitiös personal slutar med en hög personalomsättning som följd. Incidenter med våld och hot mot personal och mellan intagna har tiofaldigats.

- Kriminalvårdens lägsta prognos ger ett trefaldigande av antalet i fängelse fram till 2033. Då skulle Sverige med idag 65 frihetsberövade per 100.000 invånare (s k fångtal) öka till 260 år 2033. Därmed lämnar Sverige de västeuropeiska länderna och närmar sig länder som Georgien, Ryssland och Turkiet.
- Enligt Kriminalvårdens prognos motsvarar de ökade driftskostnaderna per år 12 000 nya lärare eller socialsekreterare. Detta är lika många som antalet gängkriminella enligt polisens skattningar. För denna summa skulle det alltså vara möjligt att ge varje gängkriminell en heltidsanställd kontaktperson i stället för en fängelseplats.

Brott mot internationella konventioner och överenskommelser

- Tvärt emot Europarådets rekommendationer utökar Sverige häktning och isolering under häktningstiden med regeringens politik.
- De straffrättsliga ingreppen mot barn går stick i stäv mot Barnkonventionen som är lag i Sverige. En sänkning av straffmyndighetsåldern är inte under några omständigheter förenlig med konventionen enligt FN:s expertgrupp "Barnrättsrådet".
- Institutet för mänskliga rättigheter (MR-institutet) kritiserar bland annat, tillsammans med flera myndigheter, förslagen att polisen får visitera utan misstanke om brott och vräkning av familjer där barnet begått brott.

Slutsats

Forskning och beprövad erfarenhet visar att strängare straff och ökad repression inte är ett fungerande sätt för att minska brottsligheten. Dessutom resulterar åtgärderna i mycket höga kostnader för samhället. Regeringens kriminalpolitik kan därför inte ses som ett rationellt projekt för att minska brottsligheten. Paradigmskiftet består i den starka attacken på rättssäkerheten och traditionella svenska rättsprinciper och urholkningen av demokratins lagstiftningsprocess. Kriminalpolitiken blir snarare en del av ett större projekt för att utveckla den illiberala och autokratiska staten. Dess ensidighet mot fler i fängelse tar bort fokus och resurser från andra verkningsfulla och kostnadseffektiva åtgärder och inte minst från det verkligt förebyggande arbetet ute i samhället.

Rapportens författare är:

Birgitta Göransson, f d kriminalvårdsdirektör, leg psykolog

Henrik Tham, professor emeritus, Kriminologiska Institutionen, Stockholms universitet

Torbjörn Forkby, professor, Institutionen för socialt arbete, Linnéuniversitetet

Pelle Granström, Europarådets antitortyrkommitté, f d chefsrådgivare, f d anstaltschef

Kerstin Svensson, professor, Socialhögskolan, Lunds universitet

Tova Bennet, jur dr i straffrätt, Juridiska Institutionen, Lunds universitet

Frans Schlyter, webbredaktör, f d programutvecklare, Kriminalvården

Thomas Ekbohm, chefredaktör, f d personalutvecklare, Kriminalvården

Peter Andersson, lektor, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Hela dokumentet finns hos Tidskrift för kriminalvård:

Tidöavtalet, paradigmskiftet och kriminalpolitiken